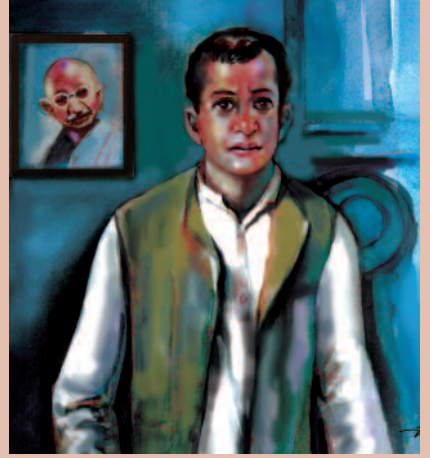

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ

ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಜೈಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜೈಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ಆತನ ಬಳಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಹಾಸಿಗೆ, ಟೆನ್ ನ ಚಿಕ್ಕ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಲಗ್ನೇಜುಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯಲು ನನಗೆ ನಾಚಿಕೆ ಇಲ್ಲ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರವೇ ನಾಚ್ಯೋಬೇಕು ಎಂದು ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ್‌ಗೆ ಹರಿಲಾಲ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಕೈಕೋಳಿ ಹಾಕುವುದಾಗಿ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ್ ಹೇಳಿದಾಗ ಆಘಾತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತೂ ಹರಿಲಾಲ ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಂಟಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಗುಲಾಬಿ, ರಾಮಿ ಎಲ್ಲರೂ ನೆನಪಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಜೈಲಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದಾಗ ಹರಿಲಾಲನನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಲು ಬಂದವರ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬಾಪೂ ಕೂತಿದ್ದುದು ಕಂಡು ಆಚ್ಛರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬಾಪೂಜಿಯ ಕಾಲುಮುಟ್ಟಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ಉಪವಾಸ ವ್ರತ ಆಚರಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಬಾಪೂಗೆ ಹರಿಲಾಲನ ಮೇಲೆ ಹೆಮ್ಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಹರಿಲಾಲ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಬಾಪೂ ಅವರು ಭಗನ್‌ಲಾಲ್‌ನನ್ನು ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಭಗನ್‌ಲಾಲ್ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಮರಳಿ ಬಂದು, ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಹರಿಲಾಲ ಜೈಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಜೋಸೆಫ್ ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪರಿಚಯವಾಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ಆಪ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಹೆಸರು ಪರಿಚಯವಿತ್ತು; ಅಲ್ಲದೆ ಈಗ ಹರಿಲಾಲ ಸಹ ಚಿಕ್ಕ ಗಾಂಧಿಯಾಗಿ ಪರಿಚಯವಾಗಿದ್ದ. ಆದರೆ ಈ ಚಿಕ್ಕ ಗಾಂಧಿಯ ಪರಿಚಯ ಜನರಿಗೆ ಮುಖಿತ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಹೀಗಾಗಿ ಇದು ನೆಮ್ಮದಿಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಡರಬನ್ ರೇವುಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಹಡಗಿನ ಬಗ್ಗೆ ಅಗತ್ಯ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದ. ಡರಬನ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ದಿನ ಇರುವುದು ಅಪಾಯ ಎಂಬುದು ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಬಾಪೂ ಅವರು ತನ್ನನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಪ್ರಯಾಸವನ್ನು ಖಂಡಿತ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ; ಬಾಪೂ ತಮ್ಮ ಈ ಪ್ರಯಾಸದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಪೂರ್ಣ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಬಿಳುವುದಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ಆಪ್ತಿಕಾದ ದಡವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ಕಾತುರದಲ್ಲಿ ಹರಿಲಾಲನಿದ್ದ.

ಒಂದು ಇಡೀ ದಿನ ಡರಬನ್‌ನಲ್ಲಿ ಯಾರ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಬೀಳದೆ ಕಳೆದ ನಂತರ ಹರಿಲಾಲ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ. ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರಲು ಮರುದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಅವನು ಡರಬನ್ ನಗರದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೌನ್ಸಿಲರ್ ಕಚೇರಿಗೆ ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು; ಹರಿಲಾಲ ಆದಷ್ಟು ಶೀಘ್ರ ಈ ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಮುಕ್ತನಾಗಲು ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದ. ಸುಳ್ಳು ಹೇಳದೆ ವಿಧಿ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಕೆಲಸವೂ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಅವನು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುವ ಮೊದಲನೆಯ ಅವಕಾಶವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭಯ ಪಡುತ್ತಿದ್ದ. ಹೃದಯ ವೇಗವಾಗಿ ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ನಂತರ ಹೇಗೋ ಧೈರ್ಯಗೂಡಿಸಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿ ಎದುರು ತನ್ನ ಕಪೋಲ ಕಲ್ಪಿತ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೇಳಿದ

‘ಸಾರ್, ನಾನೊಬ್ಬ ಬಡ ಭಾರತೀಯ. ಎರಡು ಕಾಸು ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಆಪ್ತಿಕಾಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಅಧ್ಯಾಪ್ತ ಸರಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಮನೆ ಕುಸಿದು ಬಿತ್ತು, ನನ್ನ ಕುಟುಂಬ ಅನಾಥವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಆರೋಗ್ಯ ಸಹ ತುಂಬಾ ಹದಗೆಟ್ಟಿತ್ತು. ನನ್ನ ಬಳಿ ಒಂದು ಬಿಡಿಗಾಸೂ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ನಾನು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಹೋಗಬೇಕು. ನಾನು ಉದಾರಿಗಳಾದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಜೆಯಾಗಿದ್ದೇನೆ, ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಕಳುಹಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ. ನಿಮ್ಮ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಮರೆಯಲಾರೆ.’ ಹರಿಲಾಲ ಹೆದರುತ್ತಾ ತಾನು ಬಾಯಿಪಾಠ ಮಾಡಿದ್ದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ.

‘ಹುಡುಗ, ನಿನ್ನ ಹೆಸರೇನು...?’ ಆಂಗ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ಕೇಳಿದ, ‘ಹಿಂದೂಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ನೀನು ಎಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತೀಯೆ?’ ‘ನನ್ನ ಹೆಸರು...ನನ್ನ ಹೆಸರು...’ ಹರಿಲಾಲನ ಗಾಬರಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸಿದ್ದ, ‘ನನ್ನ ಹೆಸರು ಹೀರಾಲಾಲ, ಸಾರ್...ನಾನು ಮುಂಬೈ ಬಳಿಯ ರಾಜಕೋಟೆ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತೇನೆ...’ ಹರಿಲಾಲ ಸುಳ್ಳು ನಿಜದ ವಿಚಿತ್ರ ಕಿಚಡಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ, ನಕಲಿ ಹೆಸರು ಹೀರಾಲಾಲನಿಂದಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಯಾರೂ ಗುರುತಿಸಲಾರರು ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ನಂಬಿಕೆಯಿತ್ತು. ‘ಹೀರಾಲಾಲ್,’ ಆಂಗ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿ ಹೇಳಿದ, ‘ನನಗೆ ನಿನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಕರುಣೆ ಮೂಡುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನೀನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಜೆಯಾಗಿದ್ದೀಯೆ, ನಿನ್ನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವುದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ನೀನೀಗ ನಿನ್ನ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ವಿಳಾಸದೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ಬರೆದು ಕೊಡು...’

ಈಗ ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬರೆದ. ತನ್ನ ಹೆಸರು, ‘ಮಿಸ್ಟರ್ ಹೀರಾಲಾಲ್ ಎಮ್.ಗಾಂಧಿ, ವಾಸ: ರಾಜಕೋಟೆ; ಈಗಿನ ವಿಳಾಸ: ಜೋಹಾನ್ ಬರ್ಗ್...ಇತ್ಯಾದಿ...ಇತ್ಯಾದಿ...’

ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ಓದಿ ಆಂಗ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿ ಹರಿಲಾಲನನ್ನು ಆಪಾದಮುಕ್ತ ನೋಡಿದ.

‘ಮಿಸ್ಟರ್ ಗಾಂಧಿ?’ ಅವನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ಹರಿಲಾಲ ಒಮ್ಮೆ ಕುಂಪಿಸಿದ. ತನ್ನ ಪರಿಚಯ ಈ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತೇ? ಎಂದು ಗಾಬರಿಗೊಂಡ ‘ಏಯ್ ಹುಡುಗ,’ ಜೋಹಾನ್ ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಆ ಭಾರತ ದೇಶದ ಮುಖಂಡರಾದ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಗಾಂಧಿ ನಿನಗೆ ಸಂಬಂಧಿಕರೇ?’ ಅವನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೇಳಿದ.

ಹರಿಲಾಲ ತಡವರಿಸಿದ. ತನಗೂ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಗಾಂಧಿಗೂ ಏನೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದು? ಒಂದು ಸಲ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂದರೆ, ಇದರರ್ಥ ಬಾಪೂ ಅವರೊಂದಿಗಿನ ರಕ್ತ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಕಳಚಿಕೊಂಡಂತೆಯೇ...

‘ಸಾರ್...ಸಾರ್...ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಗಾಂಧಿ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ.’ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಅವನು ಸುಳ್ಳು ನಿಜದ ಬೆರಕೆ ಮಾಡಿದ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವಾಗ ಅವನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮರಳಿ ಬಂದಿದ್ದ ವ್ಯಾಕುಲತೆಯನ್ನು ಚಿತ್ತರ ಆಂಗ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ‘ಹುಡುಗ...’ ಆಂಗ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿ ಗಡಸು ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ, ‘ನಿನ್ನನ್ನು ನಾನು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕು. ನಿನ್ನನ್ನು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ನಾನು ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಗಾಂಧಿಯವರನ್ನು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳಬೇಕು.’

ಈಗ ಹರಿಲಾಲ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಿದ್ದ. ‘ಭಾರತೀಯ ಸಮುದಾಯದವರ ಮುಖಂಡರಾದ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಗಾಂಧಿ ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ನೀನು ಹಡಗಿನ ಟಿಕೆಟ್‌ಗೆ ಹಣ ಪಡೆಯಲು ಸರ್ಕಾರದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಯಾಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ, ಇದು ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಗಾಂಧಿಯವರು ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ತುಂಬಿತುಂಬಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆತರುತ್ತಾರೆ. ನಿನ್ನಂಥ ಒಂದಿಬ್ಬರನ್ನು ಮರಳಿ ಕಳುಹಿಸಲು ಅವರು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡದಿರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ?’ ಆಂಗ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿ ಒಂದೆರಡು ಹಳೆ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಂಡು ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸಿದ, ‘ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಗಾಂಧಿಯವರಿಂದ